

Tradition eller tro?

Fællesskab blandt unge i Indre Mission

Af Tina Wilchen Christensen

Abstract

Tina Wilchen Christensen, projektforsker ved Dansk Folkemindesamling,
Tradition or faith? Community among young ones in an Evangelical Lutheran Church of Denmark.

This article is a result of anthropological research focusing on the sense of community among participants, aged between 15 and 27, in a Danish Evangelical Lutheran Church. All participants in this study have a religious background, and come from families who have been church members for up to four generations. I argue that their participation in the religious community is a result of the youngsters' habitus and socialisation, rather than a question of faith. The article describes faith as a socialisation into a social structure resulting in all participants having the same frame of reference and therefore experiencing a strong feeling of community.

Keywords:

Religion; community; habitus; narratives; faith systems; *frame of reference*

Flere unge i Indre Mission understreger, at deres tro er et bevidst valg og ikke et forventeligt resultat af deres opvækst i en religiøs familie. Dette er en påstand, som denne artikel, med udgangspunkt i Pierre Bourdieus teorier om habitus, vil problematisere via en analyse af de unges fællesskab i et missionshus. Artiklen belyser, hvordan de unges opvækst, skolegang og samvær tager afsæt i troen, og det er antagelsen, at dette umuliggør et bevidst tilvalg. Det antages endvidere, at de unges positionering som *troende* samtidig

deres eneste mulighed for en vedvarende deltagelse i et velkendt fællesskab, hvor deres sociale og kulturelle kapital er relevant og omsættelig.

Artiklen beskriver, hvordan troen fungerer som den markør, der gør, at de unge kan forblive i et fællesskab, der med udgangspunkt i den bibelske grundfortælling refererer til bestemte værdinormer og samværsformer. Deltagelsen gør samtidig de unge til aktører i en social organisering, der resulterer i et fællesskab med faste forventninger til deres roller og adfærd.

Denne artikel er resultatet af et forskningsprojekt¹ med fokus på fællesskabet blandt unge i *Eben Ezer*, et indremissionsk missionshus i Århus. Informanterne i nærværende projekt kom fra kristne familier og er født ind i et religiøst univers, som de reproducerer via deltagelsen i kristne aktiviteter og fællesskaber. De unges baggrund, og det faktum at både deres forældre og den større familie har rødder i Indre Mission – for nogles vedkommende fire generation tilbage – gør det relevant at stille skarpt på de unges religiøsitet som *habitus*. Mit arbejde blandt de unge i Indre Mission gav mig en fornemmelse af, at deres tro, og deres aktive engagement i at fastholde den, kan beskrives på linje med beskrivelsen af tradition i den ældre antropologi; det vil sige som en nedarvet kundskab, praksis og/eller tro, der mere eller mindre uden spørgsmål bruges og overføres fra en generation til den næste (Gullestad 1996: 29).² Samtidig deltager de unge i andre arenaer via uddannelse og - for manges vedkommende - job, der introducerer dem til konkurrerende menings- og fortolkningssystemer, hvilket, som artiklen vil belyse, ikke synes at have afgørende indvirkning på, hvordan de forstår deres tro og den deraf følgende verdensfortolkning samt de præmisser, som disse både fastholdes og styrkes indenfor.

Jeg vil med udgangspunkt i Pierre Bourdieus begreb om *habitus* argumentere for, at de unge i det religiøse fællesskab ikke er i en position, hvor de har mulighed for at træffe et individuelt og bevidst *tilvalg* af egen tro, selvom de selv mener, at dette er tilfældet.

Bourdieu betegner den internaliserede tilbøjelighed til at gøre og opfatte noget bestemt på bestemte måder som *habitus*.³ *Habitus* er således et resultat af

¹ Artiklen er resultatet af forskningsprojektet "Indre Missions Ungdom. En analyse af unges deltagelse i et fællesskab baseret på tro" ved Det Kongelige Bibliotek under Dansk Folkemindesamling i perioden midt april til og med december 2009. Jeg vil gerne benytte lejligheden til at sige mange tak til de unge i Eben Ezer i Århus.

² Se også Danièle Hervieu-Léger *Religion as a Chain of Memory*, Polity Press, 2000

³ Det følgende jf. Anders Fog Jensens hjemmeside:

<http://www.filosoffen.net/tekst/bourdieu/txtbourdieusocrum.html> d. 8.2.2010

den sociale verden, man fødes ind i, som er lig med det punkt, hvorfra aktøren ser verden. Dette Punkt er således en position i verden, og punktet er underlagt sine egne love og betinget af bestemte betydninger og mulige fortolkninger. De forskellige positioner er derfor også lig med hver deres verdensanskuelse, hvorfor aktørens position har afgørende betydning for, hvad han/hun opfatter som smukt, logisk, meningsfuldt etc. Ethvert menneske vil derfor, ud fra hver sin position, have en tilbøjelighed til at udtrykke de bestemte anskuelser og antagelser, der passer til netop deres position (Bourdieu 1998: 61; Bourdieu 1984, Wilken 2007).

Overført på denne artikels perspektiv vil Bourdieus begreb om *habitus* kunne indikere, at når de unge deltager i et fællesskab baseret på tro, så viderefører de de omgangsformer og opfattelser, som de er vokset op med. Det betyder, at de unge i Eben Ezer ikke har været i, eller er i, en position, der muliggør, eller opfordrer til, refleksion over deres tro og de præmisser og systemer, som de som *troende* er en aktiv del af. Det organiserede fællesskab, herunder bl.a. missionsaktiviteter, medvirker til, at de unge automatisk og vedvarende reproducerer en struktur, der resulterer i, at deres tro opretholdes.

Der argumenteres således for, at de unges handlinger vil være betinget og begrænset af de synspunkter og antagelser, der kendetegner det sociale punkt, de opfatter verden ud fra, og at de reproducerer strukturen via deres vedvarende reference og ageren i forhold til bestemte og på forhånd etablerede synsvinkler. Forhold, som artiklen vil belyse i større detaljer via beskrivelser af de unges baggrund, tro og fællesskab (Wilken 2007:40).

Felt- og metodebeskrivelse

Det empiriske grundlag for denne artikel er dels en række semi-strukturerede interviews med femten unge fra missionshuset *Eben Ezer* i alderen fra 21-27 år og dels to måneders deltagende observation i de aktiviteter, der foregik i missionen, arrangeret for og af de unge. Jeg fik kontakt med de femten informanter på møder i missionen, hvor jeg først spurgte nogle af dem, jeg talte med, om de ville lade sig interviewe. Derefter sendte én af de interviewede en mail rundt med mine kontaktdata, således at dem, der var villige til at lade sig interviewe, også selv kunne kontakte mig.⁴

Hensigten med at benytte denne metode var at få indsigt i, hvordan de unge tænker, og hvad de handler på baggrund af; dvs. på baggrund af hvilke værdier, ideer og forestillinger (Gullestad 1996:57). Fokus for interviewene

⁴ Det anslås at mellem 60-80 unge deltager aktivt i missionshusets aktiviteter.

var derfor at få de unge til at beskrive det samvær og fællesskab, de deltog i, kombineret med spørgsmål om deres baggrund og deres nuværende aktiviteter.

Missionshuset *Eben Ezer* er en del af Indre Mission i Danmark og dermed også en del af Den danske Folkekirke. Huset danner ramme om mange aktiviteter, der alle tager udgangspunkt i troen på *Jesus Kristus*. Aktiviteterne og samværet i huset er opdelt efter alder, og *Eben Ezers Unge* retter sig mod unge i alderen fra 18 til højst 28 år. Deltagere i alderen fra 26 år og opefter udgør *Eben Ezers* superliga; den ældre del af missionshusets brugere.

Samværet og aktiviteterne i *Eben Ezers Unge* består ifølge missionens egne ord af “.. undervisning i Guds ord, lovsang, forbøn, fællesskab, venskab, café og hygge.”⁵ De unge mødes hver torsdag, hvor mellem 60 og 80 unge samles i missionshuset. Torsdagsmødet forgår i missionshusets største lokale med opstillede borde med plads til fem-seks personer ved hvert bord. Der står saftvand, kaffe og te på hvert bord. Alle deltagerne hilser på hinanden ved at give hånd, når de ankommer og når der kommer en ny deltager, præsenterer man sig også og spørger meget til den nye. Dette kan ses som en indarbejdet praksis, der skal bidrage til, at man som ny deltager føler sig både velkommen og personligt imødekommet. Dette vender jeg tilbage til. Cirka én gang om måneden arrangeres fællesspisning for de unge før et torsdagsmøde begynder. Foruden torsdagsmøderne er der hver anden fredag mulighed for lidt mere uformelt samvær i form af en slags cafémøder.

Eben Ezer er således et kristent missionshus, som de unge hurtigt kan få en tilknytning til. De bruger en del af deres fritid i *Eben Ezer* og deltager også i de aktiviteter, som missionshuset arrangerer. Derudover ser de også hinanden privat i sociale og praktiske sammenhænge.

Foruden torsdagsmøderne deltog jeg i en såkaldt *smågruppe*. En *smågruppe* består af ca. seks deltagere, og formålet med disse grupper er ifølge *Eben Ezers* hjemmeside:

.. at bygge fællesskabet op omkring smågrupper á fem-otte personer, hvor man aktivt kan lære hinanden at kende, tjene hinanden og dele personlige oplevelser og bekymringer

Grupperne mødes privat ca. en gang hver anden uge og den, man kommer

⁵ Formelle oplysninger om missionshuset *Eben Ezer* er hentet fra: <http://www.Eben.Ezer.dk/forside/forside.asp>, set d.28.4.2010

hjem til, har lavet mad og forberedt aftenen. Smågrupperne er endelig samlet i enheder af i alt 2-3 grupper, kaldet *Klynger*, der således fungerer som en tredje form for fællesskab. Klyngerne mødes typisk én gang om måneden. Disse strukturelle inddelinger tjerner til, at de unge lærer hinanden at kende på kryds og tværs.

Missionshuset Eben Ezer er knyttet til Sct. Pauls Kirke i Århus midtby. Her mødes de unge fra Eben Ezer om søndagen og til andre højtider. Samværet fortsætter ofte efter gudstjenesten i sognehuset, hvor der kan være foredrag og frokost. Også i de øvrige århusianske kirker findes der bestemte præster, hvis prædikener de unge forsøger at følge, idet netop disse præster formidler den indremissionske fortolkning af kristendommen. Det betyder samtidig, at de unge som regel kan være sikre på at møde andre unge fra Eben Ezer i en given kirke i Århus, når det er en af disse præster, der prædiker.

Adgangen til felten

Min indledende adgang til felten forgik på den måde, at jeg henvendte mig til formanden for Eben Ezers Unge. I løbet af et par timer var jeg kommet på deres mailingliste og inviteret til at deltage i et torsdagsmøde. Herefter blev jeg hurtigt en del af en smågruppe og dermed også deltager i klyngemøderne. Jeg deltog ligeledes i enkelte gudstjenester, hvor de præster, som de unge mente repræsenterede den indremissionske tolkning af Biblen bedst, prædikede.

Det var således min oplevelse, at adgangen til felten var meget åben og venlig, og de unge var generelt meget interesserede i projektet.

Jeg har aldrig i andre feltarbejdssammenhænge fået så mange spørgsmål til mig selv og mit projekt. Mine informanter var meget imødekommende, og jeg følte mig hurtigt som en del af fællesskabet. Men omvendt har jeg heller ikke tidligere været i en interviewsituation, hvor informanterne har udtrykt så store vanskeligheder ved at forholde sig til mine spørgsmål. Flere af de unge gav udtryk for, at de aldrig havde overvejet de ting, jeg spurgte til, og det på trods af, at de indbyrdes talte om de spørgsmål, jeg stillede i interviewene. I en periode var jeg usikker på spørgsmålenes kvalitet, og om jeg overhovedet havde forstået felten. Der gik lang tid, inden jeg var i stand til at identificere, hvad det var, jeg oplevede som anderledes og svært i dette feltarbejde sammenlignet med tidligere erfaringer. Jeg tolker forskellen sådan, at hvor de unge var meget konkret orienterede, så fandt de emnerne for mine spørgsmål abstrakte, og ofte var deres reaktion, at jeg spurgte om noget, som de aldrig havde overvejet. Dette forhold, mener jeg skal ses i forbindelse med,

at de unge agerer i et socialt system, hvor der ikke findes rum for refleksion over den etablerede verdens- og selvforståelse. Det skal her understreges, at jeg med udgangspunkt i et missionshus også udelukkende har fået kontakt med unge, der viderefører den religion, de er opvokset med, hvilket i nogen grad kan have været medvirkende til, at refleksion over eget miljø ikke synes fremtrædende. De unge, der deltager i Eben Ezers Unge, synes således ikke at forholde sig til de rammer, de udfolder sig indenfor, men udelukkende at forholde sig til religionen, indholdet i Bibelen og det samvær, som de til dels præsenteres for og dels aktivt deltager i at reproducere.

De unges baggrund og dens betydning

Generelt kom deltagerne i Missionshuset Eben Ezer fra mindre byer i Jylland og havde bosat sig i Århus p.gr.a. uddannelse. Forældrene til de 15 unge, jeg interviewede, havde hovedsagligt mellemlange uddannelser som f.eks. lærer eller pædagog, én enkelt var ufaglært, og to var akademikere. Af de unge selv var seks i gang med en universitetsuddannelse, én havde søgt ind på universitetet, og alle de resterende otte var i gang med, eller planlagde at gå i gang med, en mellemlang udannelse. Heraf ses det, at de unge ofte vælger uddannelser, der på væsentlige punkter formodentlig vil introducere dem til konkurrerende menings- og fortolkningssystemer. Dette blev da også af mange beskrevet som hårdt og krævende på det religiøse, og delvist også på det sociale, plan. Samtidig kan det observeres, at de unge viderefører de værdier og normer, der har præget deres opvækst, via det fortsatte engagement indenfor det religiøse fællesskab, hvor socialt samvær også er en stor del af engegementet.

Mange af deltagerne i Eben Ezer boede sammen med andre, enten i kollektiver, delelejligheder eller med deres ægtefælle. Alle deltagernes samboer var, med én enkelt undtagelse, også kristne.

Det var, efter min opfattelse, tydeligt, at de unge generelt forsøgte at få flere forskellige eksistentielle fortolkningssystemer til at fungere sideløbende, sådan at både deres opvækst, skolegang, religiøse tilhørsforhold og sidenhen deres uddannelse kunne afspejles i deres fortolkninger af verden. Som eksempel på dette kan nævnes en episode, hvor den smågruppe, som jeg deltog i, skulle gennemgå spørgsmålene i en *nådegavetest* for at vurdere, om testen fungerede i praksis, dvs. om spørgsmålene var i orden og gav mening. Formålet med en sådan *nådegavetest* var, ved hjælp af spørgsmål, at hjælpe den enkelte unge til at identificere, hvorvidt han eller hun eventuelt kunne være i besiddelse af en bestemt såkaldt *nådegave*, dvs. en særlig evne i forhold til at løse bestemte

opgaver i missionshuset. Jeg observerede her, hvordan smågruppen på den ene side anlagde en kritisk vinkel på spørgsmålene, meget i stil med den kritiske metode, der læres på mellemlange og, især, på de højere uddannelser, og på den anden side, hvordan dette ændrede sig, da gennemgangen af spørgsmålene var slut, og emnet skiftede. Talen faldt på planlægningen af et arrangement, og i forbindelse hermed blev en af arrangørerne nemlig spurgt, hvordan de havde tænkt sig at overholde minutplanlægningen af talerne, hvis nu Helligånden pludselig skulle begynde at tale gennem én af talerne. Det var der jo slet ikke sat tid af til i programmet!

Sociologen Meredith B. McGuire hævder i *Religion, The social Context*, at individuelle individers meningsverden kan forstås som et tillært system af internaliserede forståelser og sammenhænge. Den enkelte vil, ifølge McGuire, i udgangspunktet forstå og fortolke en situation på linje med de mennesker, som udgør de primære socialiseringskilder i omgivelserne. Samtidig præger uddannelser og andre former for socialisering også individet, og derfor kan f.eks. en religiøs fortolkningsramme sagtens eksistere sideløbende med en videnskabelig. Personen vil blot anvende de forskellige systemer afhængig af situation (McGuire 1991). Eksemplet ovenfor kan anskues som et udtryk for McGuires observation.

Min analyse er, at det har stor betydning for de unges måde at anskue verden på, at de er vokset op i kristne familier og har gået i kristne skoler. Langt den overvejende del af mine informanter kommer således fra indremissionske familier, hvor både den nære kernefamilie og den større familie tager aktivt del i Indre Mission. To af de interviewedes familier bekender sig til andre missioner som Luthersk Mission eller Evangelisk Luthersk Mission. Samtidig er det dog vigtigt at understrege, at også samværet i Eben Ezer er centreret om en religiøs dagsorden, og dermed også de logikker, der er i spil. Men som eksemplet viser, så er de forskellige fortolkningssystemer og logikker på ingen måde indbyrdes ekskluderende.

En typisk opvækst for de unge i Eben Ezer vil involvere deltagelse i kristne institutioner og aktiviteter og vil, for manges vedkommende, ligne denne beskrivelse fra et interview:

Jeg har ikke gået i børnehaven, men jeg har kommet i en børneklub. Det er der måske også nogle, der kalder en søndagsskole, men det er bare hver tirsdag eftermiddag. Og så var der nogle af dem, som var i missionshuset i den menighed hvor mine forældre og jeg kom, som var frivillige børnepassere. De fortalte så en god omgang bibelhistorie, mens vi lavede noget kreativt til eller bagte eller sådan noget hyggeligt noget. Samtidig

med at man lærte nogle bibelfortællinger at kende. Så jeg har da helt klart fået det ind med modermælken. Og så en kristen friskole og en kristen efterskole og en højskole valgte jeg så selv. Jeg valgte også efterskolen selv – kan man sige. (Interview d. 10.06. 2009)

De unge er således betinget af familiens habitus, der indebærer, at familien vedvarende agerer i det religiøse felt og dermed også er præget af de forforståelser og antagelser, der karakteriserer den position. Familien religiøsitet synes i mange tilfælde at være afgørende for deres valg af børnehaver, skoler og fritidsaktiviteter mv., da det religiøse felt resulterer i, at nogle institutioner, i kraft af positionen udskilles som *naturlige* valg, mens andre institutioner på forhånd udelukkes, idet de, set fra forældrenes position, ikke er en reel mulighed (Wilken 2007: 46-54).

Enhver familie i det danske samfund vil i teorien kunne kategoriseres som aktører i en bestemt social arena, hvorved valget af f.eks. én skole vil forekomme mere naturligt end en anden skole. Kriterierne for valget vil afhænge af forhold, der kan knyttes til en given families habitus (Bourdieu 1997: 149-171). Hvis ikke den nærmeste skole kan opfylde de kriterier, familien opfatter som betydningsfulde, vil der generelt være flere mulige valg i omegnen, der kan. Når en skole derimod vælges pga. et ønske om en bestemt religiøs linje, vil udbuddet af mulige skoler automatisk snævres ind. Der er f.eks. kun én kristen friskole i Århusområdet og ca. 36 på landsplan, mens der er 51 folkeskoler og 17 privatskoler alene i Århus⁶. Dette betyder i, at kristne vil have større sandsynlighed for at vælge de sammen skoler end andre dele af befolkningen. Drejer det sig om efterskoler og højskoler med en kristen eller en specifik indremissionsk linje, så er der på landsplan kun én indremissionsk højskole og 24 efterskoler.⁷ Det ses da også at syv af de 15 interviewede havde gået på højskole, mens ni havde gået på en af Indre Missions efterskoler. De begrænsede valgmuligheder, der kan knyttes til ønsket om en kristen/indremissionsk efter- og/eller højskole, resulterer i, at mange af de unge kan referere til meget enslydende skole- og efterskoleerfaring, og at de, der har været på højskole, næste uden undtagelse, kan referere til den samme. Dette skaber et stort sammenfald af fælles referencer blandt de unge i Eben Ezer.

Flere af de unge fortalte også, hvordan de, på trods af en opvækst i et meget kristent univers, havde deltaget i, som de udtrykte det, “den virkelige verden.”

⁶ www.aarhuskommune.dk/portal/borger/skole_uddannelse/folkeskole/folkeskolerne_i_aarhus, set 1.9.2010

⁷ <http://www2.indremission.dk/site/Links/Skoler/> set d. 28.4.2010

Adgangen til “den virkelige verden” havde for flere af de unges vedkommende forgået via deltagelse i sport, ofte enten håndbold eller fodbold. Der var dog også mulighed for at deltage i sport via Eben Ezer, da en af de unge havde taget initiativ til at leje en sportshal én gang om ugen, hvor de unge blot kunne møde op og deltage i aktiviteterne. Korsang og musik var også en meget populær aktivitet. Dette skal måske ses i lyset af, at musikken kan bruges til at formidle det kristne budskab, men det giver også en person, der er god til at synge eller spille, en position i fællesskabet, hvilket jeg vender tilbage til.

Indre Mission har fem missionshuse i Århus, og adgangen til netop Eben Ezer foregår, som i andre ungdomsmiljøer, typisk ved at man introduceres via en veninde, ven eller søskende (Christensen 2009: 229-251). Men når den unge så møder op i Eben Ezer for første gang, så vil han eller hun typisk opleve, at møde andre unge som de allerede kender fra efterskolen eller højskolen, hvilket også, som de interviewede forklarede, er medvirkende til, at de kommer igen og over tid udvikler et tilhørsforhold til Eben Ezer.

Informanternes religiøse tilhørsforhold betyder i øvrigt også at bestemte rejsemål er i fokus. Således havde ti ud af femten informanter været i Israel. Dette kan, antageligt, knyttes til den specielle position landet indtager i den kristne mytologi ved at være det geografiske sted, de bibelske tekster knytter sig til. Men også her betyder dette, at de unge automatisk får erfaringer, der kan indplaceres under den samme referenceramme, først og fremmest geografisk, men i nogen grad også indholdsmæssigt. Andre yndede rejsemål var Afrika, særligt Tanzania og Uganda eller Sydamerika, her især Honduras eller Peru. I netop disse lande er flere kristne organisationer involveret i hjælpearbejde, og dette blev angivet som årsagen til, at de unge besøgte netop disse steder.

De unge i Indre Mission befinder sig således i et bestemt religiøst miljø, der medvirker til at de unge udvikler bestemte forforståelser og præferencer. Dette giver dem adgang til én bestemt form for informationer og netværk, hvorved bestemte muligheder opstår (Bourdieu 1998:25). De unge kommer således fra en meget ens familiemæssig baggrund både økonomisk og socialt, kombineret med at deres livsforløb - hvornår i livet hvilke aktiviteter udføres - udstikkes ved, at Biblen er det forbillede, det manes til at forfølge, hvilket næste afsnit vil belyse.

Bibelen som grundfortælling og troen som struktur

I bogen *Hverdagens Teologi, Folkereligiøsitet i danske verdener* hævder antropolog Cecilie Rubow, at det er fælles for mennesker at tro på, at den

verden, vi lærer at kende via vores opvækst, også *er* verden (Rubow 2000: 31). Den forståelse af verden, de unge i Indre Mission har fået via deres opvækst, er baseret på en bibelsk udlægning og dermed betinget af religiøs forestillinger. Indre Mission forstår Bibelen meget konkret; som en række fortællinger, bliver tage helt bogstaveligt, og disse fortællinger udgør vigtige pejlemærker, som man spejler sig i. Bibelen er således den primære kilde til forståelse af verdens sammenhæng i barndommen, dette bekræftes også i løbet af skolegangen og forsætter videre ind i deres voksne liv bl.a via deltagelsen i missionshuset Eben Ezer og andre kristne arrangementer.

Det er blevet observeret, at religiøse mennesker generelt synes at forstå hændelser i deres liv i lyset af de religiøse tekster, ritualer og/eller mytologier, de bekender sig til. I monografien *Practices of Belonging* beskrives det, hvordan shiamuslimske kvinder i København tolker deres personlige oplevelser og Iraks politiske historie via fortællinger fra den islamiske mytologi (Holm Pedersen 2009), mens artiklen *Internalisering af religiøse narrativer* belyser, hvordan tibetanske munke på en pilgrimsfærd indskriver betydning i landskabet ved at opleve deres vandring, og stedet den forgår, igennem en religiøs mytologi (Østergaard 2008:97-117). Landskabet fremstår således med en ny betydning i kraft af at være oplevet igennem den mytologiske fortælling. På samme måde bruger de unge i Eben Ezer de kristne fortællinger som positive eksempler, de selv bør forsøge at efterleve. Fortællingerne fungerer således som billeder på den ideelle verden, hvilket præger de unges samvær, adfærd og moral. Når de deltager i missionens fællesskab, fortolker de også deres oplevelser ind i den religiøse rammefortælling, hvorved troens indhold virkeliggøres. Denne fortolkning muliggør også, at de unge forstår fællesskabet, som om *Gud* er til stede i det og sætter sit præg på det (Østerberg 2002:198-2002).

I ethvert socialt univers er der nogle bestemte præmisser, aktøren tager for givet og agerer i forhold til. Disse præmisser betegner Bourdieu som *doxa*. Doxa er de indstillinger, som får mennesket til at betragte fænomener i samfundet som selvindlysende og naturlige. Det betyder, at en aktør, der er født ind i et indremissionsk univers, i udgangspunktet vil godtage f.eks. *Gud*, *Himlen* og *Helvedes* eksistens som noget indiskutabelt og som noget, der har afgørende betydning for aktørens handlinger. Doxa gør det svært for deltageren i det pågældende felt at reflektere over de grundlæggende præmisser, der er styrende for feltet (Bourdieu 1997; Wilken 2007). Informanterne fortalte, hvordan de var opvokset med troen, men siden *selv* havde *valgt* at forblive troende. De brugte ofte ord, der understregede en situation, hvor aktøren frit kan bestemme over eget liv uden at være præget af sine omgivelser. Informanternes beskrivelser

af deres *eget* valg af troen viste derimod ofte, hvor svært det er, at frigøre sig fra de strukturer, som skaber en situation, hvor aktøren netop træffer *et valg* eller nærmere: forsætter i det spor, som aktørens egen habitus betinger. En situation, som denne udtalelse belyser:

Jeg har været lige ved at sige, at nu kan du bare stoppe det hele (troen og det religiøse) op et eller andet sted, jeg gider ikke have noget med det at gøre. Samtidig så har jeg også godt vidst, at hvis jeg gjorde det, så har jeg ikke kunnet lægge min viden væk om det, jeg har læst i min Bibel, om at enten er der et paradys, eller så er der et helvede. Det er det, jeg har læst, og det er det, jeg synes, jeg kan læse i Bibelen. Jeg har ikke på nogen måde turdet sige: det der, det passer simpelthen ikke. Og så kommer min fornuft også ind og siger: du har jo også oplevet nogle ting, hvor du vil sige, hvordan hænger de sammen, hvis det ikke er Gud, der har grebet ind der? Som i andre menneskers ører kan lyde: jamen det er bare en tilfældighed, eller hvordan kan du mærke Gud, og det er sådan nogle ting, som jeg har oplevet, som er svære at forklare til andre, og som ikke giver mening for andre. (Interview d.21.6.2009)

Informantens forståelse af verden med en *himmel* og et *helvede* viser, hvorledes vedkommendes verdensforståelse er så betinget af troen og Bibelens fortælling om verden, at hun, som hun forklarer, ikke kan "lægge den viden" væk, på trods af de konkurrerende verdensforståelser, hun også dagligt er omgivet af, via f.eks. hendes uddannelse og arbejde i en ikke-religiøs institution med ikke-troende kolleger.

Deltagerne i Eben Ezers Unge har igennem deres opvækst modtaget undervisning, både formelt og uformelt, i den kristne tro. Biblen har helt konkret været med dem hele livet, og for nogle af deltagerne vedkommende er fortolkninger af hændelser i deres liv knyttet til bestemte bibelvers, sådan at de kan gå tilbage og genkalde sig tidligere oplevelser og episoder i deres liv ved at læse et bestemt vers, som denne informant fortæller:

Jeg havde gymnasiekammerater, der bare sagde: "jamen, det hele er streget under, og hvad får du ud af det?" Og de sidder bare og ser en masse streger på nogle mærkelige vers, men når man så selv sidder og bladrer, så lige pludselig, så kan man bare; "åh, det var også rigtig, det var også en god aften og et godt bibelvers.". Man husker meget, det er lidt lige som et fotoalbum, hvor man kan huske "åh, det var også en god fest, og det var også da lillesøster blev født". Det er bare på en hel anden måde, at man så kan huske, at det her var på en lejr og det her var efter den her samtale, og hvis man oplever et bibelvers fra Gud, det er en stor oplevelse. (Interview, d. 20.6.2009)

Religionen skaber altså en ramme for informantens tolkning af verden, men læringen om Bibelen udgør også, som citatet illustrerer, en tidslinje, som personlige oplevelser kan struktureres efter. Ved at Bibelen knyttes til den enkelte via vers, mannakorn og fortællinger, gøres religionen personlig og får derigennem også en endnu stærkere betydning i den enkeltes liv. Citatet viser, hvordan Bibelen er meningssskabende på et meget konkret og personligt plan, og informanten knytter sin livsbane til de bibelske fortællinger, der har haft forskellige betydninger på forskellige tidspunkter i hendes liv. Ved at knytte de bibelske fortællinger til hendes egen livsbane, aktualiseres hele den bagvedliggende religiøse forståelsesramme også. Missionærer og andre formidlere i Indre Mission er meget opmærksomme på, hvordan troen kunne gøres *levende*, hvilket netop sker ved at etablere en parallel mellem deltagerne og Biblens fortællinger og ord. Et forhold, der må antages også at gælde andre religiøse fællesskaber, da virkeliggørelse af religionen er afgørende for de religiøses vedvarende overbevisning og deltagelse (Østergaard 2008).

Sociolog Meredith B. McGuire beskriver, hvorledes troen på eksistensen af onde ånder betyder, at man både vil se beviser på deres aktiviteter og foretage de nødvendige handlinger for at beskytte sig selv imod dem (McGuire 1991: 16). Generelt set vil vores forestillinger om - og fortolkning af - verden være helt afgørende for hvilke praksisser, der forekommer os logiske og nødvendige. Opvæksten indenfor religionen synes at medvirke til, at de ritualer, der knyttes til religionen, er en del af aktørens habitus, og at den, så at sige, ureflekteret reproduceres - frem for at være et udtryk for egentlig religiøs overbevisning. Som denne informant forklarer:

Min kammerat stillede også spørgsmålet, ”hvorforsynger I til bords?” Men det har jeg jo altid bare gjort, fordi det har jeg lært hjemme ved far og mor, at sådan gjorde vi. Jeg tager da også mig selv i mange gange at synge et bordvers, fordi det bare lige skulle overstås, og jeg tænker ikke over, at jeg synger tak for mad til Gud. Det provokerer min egen levevis, at det bare er blevet, at det gør jeg bare, fordi det er jeg opvokset med, en vane simpelthen. Det tænker jeg meget på lige nu, også når jeg beder mit Fadervor, virkelig at fokusere på, hvad er det faktisk, jeg siger, når jeg siger Fadervor, frem for at det bare bliver en remse. (Interview d. 21.06. 2009)

Som det fremgår er informanten opvokset med religionen og de kropsliggjorte praksisser, dette medfører (Rubow 2000: 146). Udtalelsen illustrerer, hvordan informanten er underlagt det religiøse felts doxa, idet det er den ikke-religiøse kammerat, der får hende til at reflektere over, hvorfor hun synger til bords.

Religionen og det livsforløb, som de unge har været igennem inden

deltagelsen i fællesskabet i Eben Ezer, er således med til at etablere en bestemt forforståelse og forventninger hos deltagerne om et bestemt indhold, en særlig væremåde og en bestemt form for samvær, når de kommer i Eben Ezer.

Et organiseret trosfællesskab skaber loyale og troende unge

Religion kan anses både på et individuelt og et socialt plan, forstået på den måde, at individuelle personlige oplevelser kun kan få betydning via socialt tilgængelige symboler og kulturelt etablere fortolkninger. Dette understreger betydningen af netop fællesskabet i, og omkring, religionen (McGuire 1992:7). Mine informanternes forståelse af deres egen deltagelse i Eben Ezer var da også baseret på det faktum, at missionshuset giver mulighed for deltagelse i et kristent fællesskab og læring om religionen. Det italesatte mål for missionens aktiviteter er at styrke *troen* og den virkelighedsopfattelse, det religiøse felt repræsenterer. Men deltagelse i missionshusets aktiviteter betyder også, at aktøren indgår i en struktur, der sigter på at skabe sociale relationer, der vedvarende aktualiseres gennem samhandling og derfor på kort tid skaber en tæt binding mellem institutionen og dens verdenssyn, fællesskabet og den unge (Hylland Eriksen 2001).

De unges indlæring af Bibelens indhold medvirker til, at der etableres en fælles forståelse af den etik, der bør præge samværet i Eben Ezer og adfærden generelt. Samværet kan karakteriseres som et socialt system, der styres af de unges fælles italesatte og formelle normer, men også af deres implicite og uformelle normer, der både er et resultat af deres habitus og forforståelsen af den form for samvær, de deltager i (Hylland Eriksen 2001; Bourdieu 1997).

Omgangsformen blandt deltagerne i missionen er venlig og meget imødekommende. Folk hilser ved at give hinanden hånd, og alle spørger til alle. Det er også en form for adfærd, som de unge var meget bevidste om og et resultat af Eben Ezer Unges bestræbelser på at få nyankomne til at føle sig velkomne. Informanterne fortalte enstemmigt i interviewene, hvordan de selv have oplevet, at det at spørge til hinanden gjorde, at man følte sig inkluderet. Adfærden var også et resultat af det formelle normsæt, da de unge mente, at de som kristne burde gøre en indsats for at tage godt imod mennesker, og at de generelt havde en pligt til at være imødekommende og venlige over for andre.

Én af mine informanter oplevede således det første møde med Eben Ezer på denne måde:

Det var faktisk ikke planlagt, at jeg skulle være lige præcis i Eben Ezer. Jeg havde valgt, at jeg gerne ville komme i Betania i Århus Nord. Men så bor

jeg sammen med tre veninder, som kendte en, der kom i Eben Ezer, og de havde tidligere fulgtes med ham. Så sagde de 'okay, vi tager lige derned engang til, så kan du tage med, og så tager vi til Betania bagefter', men vi nåede aldrig videre. Jeg har aldrig været i andre IMUer (Indre Missions Ungdom) i Århus - hun griner lidt - end Eben Ezer, for det er bare så hyggeligt, og jeg mødte efterskolekammerater. Og jeg synes... i min gamle IMU var vi ikke særlig gode til at tage imod folk, kan jeg se nu, fordi folk er venlige og imødekommende og gode til at spørge til en og sige hej, og vi har et godt fællesskab. (Interview d. 10. 5. 2009)

Samværet i missionshuset er omhyggeligt organiseret sådan, at flest mulige deltagere får kendskab til hinanden. Samtidig skaber de unges fælles referencer flere fælles referencer. Som allerede nævnt, så der stor sandsynlighed for at møde et kendt ansigt i Eben Ezer, fordi de unge har gået på mange af de samme efterskoler eller højskole, har deltaget i store fælles arrangementer som f.eks. de såkaldte *Jesusfester* eller måske har mødt hinanden på en rejse i Israel. Alt sammen noget, der betyder, at de unge nemt kan genkende sig selv i hinanden. Resultatet er, at de unge meget hurtigt føler sig hjemmevante, og dermed trygge, i samværet i missionen.

Også Religionen er med til at definere deltagerens indbyrdes relation. Religionen betyder, at deltagerne betegner hinanden som *brødre* og *søstre*, og samværets placering i missionshuset medvirker til at skabe en bestemt forforståelse af både relationen til de andre og formen for den rette adfærd i samværet.

Til torsdagsmødet samles alle deltagere i Eben Ezer Unge til samvær med sang, bøn og gennemgang af et bibelsk tema. Aftenen afsluttes med, at man stiller sig i en stor rundkreds med hinanden i hånden og synger. Derefter vender mødelederen sig mod en af sine sidemænd/kvinder, og det kører så hele raden rundt, sådan at alle står ansigt til ansigt med en sidemand/kvinde. Den person, man nu står over for, taler man med og spørger om han eller hun vil bede for et bestemt emne i den kommende uge. Den praksis, mener deltagerne, knytter bånd til andre deltagere i missionshuset, da man både ved at tale med hinanden og ved at aftale, at man beder for den anden i den kommende uge, kommer til at tage del i hinandens liv.

I smågrupperne foregår en anden form for organiseret samvær. Grupperne er inddelt på forhånd, og gruppesammensætningen er bestemt af den af de unge i Eben Ezer, der har ansvaret for smågrupperne. Den samme gruppe mødes i en længere periode, indtil der er kommet så mange nye deltagere i

Eben Ezers Unge, at man splitter grupperne op og starter med en ny blanding af deltagere, for at blande nye og gamle.

Derudover praktiserer Indre Mission noget, de betegner som *check in*-runder. Det foregår på den måde, at alle deltagere i smågrupper og klynger kort fortæller, hvad de har lavet, og hvad der er sket i den forløbne periode. Alle sidder og lytter, men ingen kommenterer hinandens udsagn i særlig grad. Formen gør dog, at alle ved noget konkret om hinanden, men også hvorledes de andre forstår og agerer i de pågældende situationer - hvilket igen medvirker til at skabe fælles praksisser og forståelser.

Det er de samme mennesker, som deltager i alle de tre nævnte mødeformer, og ideen er, at alle får en reel mulighed for at lære hinanden at kende via de tre niveauer, som grupperne fungerer på. Det er også vigtigt at understrege, at alle mødeformerne, uanset om det drejer sig om mindre eller større grupper, hver gang gentager mange af de samme rutiner, hvilket også er med til at institutionalisere deltagernes adfærd. Alle de interviewede havde været en del af andre missionsfællesskaber og beskrev, hvordan samværsformen var den samme, uanset om den fandt sted i Indre Missions Ungdom i Århus, København, Ringkøbing eller et helt fjerde sted.

Et helt afgørende forhold ved Indre Missions organisering af fællesskabet er, at alle medvirkende efter kort tids deltagelse i Eben Ezer får tilbud om at få en bestemt *opgave* i missionens jargon. En opgave er, at aktøren personligt får tildelt en funktion, som han/hun skal udfylde. En funktion kan være at lave kaffe, organisere smågrupper, deltage i bestyrelsen eller at snakke med nystartede unge, sådan at de også føler sig velkomne. Organisationsformen har afgørende betydning for de unges oplevelse af en hurtig tilknytning til Eben Ezer, da de netop oplever et godt og inkluderende fællesskab, hvor alle kender alle, kombineret med et personligt engagement i missionen. Dette kan f.eks. illustreres ved denne informants beskrivelse:

Jeg synes, at Eben Ezer er et af de steder, hvor jeg har oplevet, at alle er blevet taget godt imod. Jeg har ikke hørt nogen endnu, som ikke har oplevet at blive taget rigtig godt imod. Det tror jeg handler om, at folk, de føler de er med, og at de ikke bare står i et hjørne og ikke bliver snakket til. Men de gør også meget for at alle dem, som har lyst, får en opgave, om det så er at være mødeleder eller noget musik, så får alle et eller andet. Så man føler sig også på den måde engageret og som en, der er brug for. Så man viser, at der er brug for at alle er med i det her. Så er vi jo i de her underinddelinger både i klynger og i smågrupper. Det gør også, at alle får og alle bliver spurgt, om de ikke kunne tænke sig at komme med i en

smågruppe, og så snart du så er med i en smågruppe, så er du også med til at stå for aftnerne. (Interview d. 14.05. 200)

Organisationen gør, at det ene engagement fører det andet med sig, hvorved de unge meget hurtigt etablerer en tilknytning til missionen, og oplever at deres nærmeste venner er i Eben Ezer, for det er dem, de ser mest og udfører flest aktiviteter med.

Indre Missions Ungdom - et organiseret fællesskab

Af antropolog Thomas Hylland Eriksens beskrivelse af et fællesskab fremgår det, at et fællesskab altid vil være defineret af nogle bestemte markører, der har betydning for, hvem der inkluderes, og hvem der ikke gør. Markørerne, der definerer fællesskabet, bevirker, at visse aktører kan identificere sig med det, og dermed bliver en del af det, mens andre ikke kan, og derfor ekskluderes. Markørerne skaber på en meget subtil måde en afgrænsning mod resten af verden (Hylland Eriksen 1993). Generelt beskrives fællesskaber positivt af dets deltagere, hvilket ofte fortæller mere om den enkelte aktørs position, end det fortæller om selve fællesskabet. Inkluderede aktører er sig ofte ikke bevidst om de markører, der afgør inkluderingen eller ekskluderingen i det pågældende fællesskab og om fællesskabets subtile, men gældende spilleregler, der også af deltagerne opfattes som naturlige (Christensen 2009: 232; Hylland Eriksen 1993). De unge i Indre Mission er således ingen undtagelse, når de bruger positive ord som "trygt", "ærligt" og "et sted man kan være sig selv" i beskrivelsen af deres fællesskab. I Eben Ezers Unge er alle mennesker i alderen 18 til 28 år principielt velkomne. Men kun de personer, der kan identificere sig med, eller i det mindste er åbne over for, det kristne budskab vil med tiden opfatte sig selv som en integreret del af fællesskabet. Nedenstående citat fra en informant beskriver de følelser, hun knytter til fællesskabet, og hvordan det påvirker hendes adfærd. Hun siger:

Det, at jeg tror på Gud, er en stor del af, hvem jeg er. Så jeg synes, det er rart, at det også kan være en stor del af det fællesskab, jeg er i. Et eller andet sted er vi jo sammen, ligesom alle andre mennesker er sammen. Altså andre mennesker kunne jo også finde på at tage ud og bowle eller nogen af de ting, vi gør, og det kan jeg også godt med andre mennesker, end dem jeg går i IMU med. Der er bare en eller anden særlig "vi hører sammen-agtigt"- ting. Også fordi der er nogle mennesker, jeg snakker med i IMU, som jeg ville være rigtig dårlig til at snakke med andre steder. Folk, hvor jeg ville tænke; "ahh, han er godt nok en sær snegl, eller hun ser godt nok

mærkelig ud". Sådan tror jeg bare, vi er som mennesker, hvor man hurtigt kan tænke "ej, lad mig komme væk". Det synes jeg, jeg er bedre til at få bugt med dernede, fordi jeg tænker, vi har noget til fælles. Og et eller andet sted synes jeg, det er lidt uhyggeligt, at man sidder og siger sådan, fordi, selvfølgelig skal man også være god ved alle de andre mennesker, jeg møder på gaden, som måske ikke har den samme overbevisning, som jeg har. Men det er bare nemmere, når det ligger i luften, at det også er det, vi gør, og vi er sammen om at være sammen. (Interview d. 14. 05. 2009)

Udtalelsen viser, hvordan samværet er betinget af informantens fortolkning. Hendes beskrivelse illustrerer, hvordan hun er mere inkluderende i forhold til de mennesker, hun møder i Eben Ezer, fordi hendes forforståelse af samværet er baseret på den antagelse, at de andre har den samme overbevisning som hun selv. Det bevirker, at hun opfører sig anderledes over for deltagerne i Eben Ezers Unge og samtidig forventer en bestemt form for opførsel fra dem. Deltagernes opfattelse af, at de deler samme overbevisning, skaber en forståelse af samværet som "fællesskab i troen". Fortolkningen resulterer i, at Bibelen bliver relevant som eksempel på, hvordan man bør opføre sig, når man er en del af et kristent fællesskab, som afføder en adfærd, der er i tråd med Bibelens budskaber, og som informanten siger, er det nemmere, fordi "det ligger i luften". Det ligger kun "i luften" fordi informanten, på linje med de andre deltagere, har en forventning om en forståelse af fællesskabet og sætter dette ind i en fortolkningsramme, der resulterer i, at deltagerne gør deres bedste for at være åbne, imødekommende og inkluderende, sådan som forforståelsen af samværet – som et kristent fællesskab - foreskriver.

Som denne informant fortæller, så er fællesskabet også baseret på en metafor fra den klassifikatoriske slægtskabsterminologi, der skaber forestilling om lighed blandt deltagerne i kristne sammenhænge, og som også må antages at skabe en opfattelse af et vist følelsesmæssigt bånd deltagerne imellem. Som informanten videre beskriver:

Jeg føler relationen til Gud, jeg føler, at han er min far, og jeg er hans barn. Men jeg føler også, at når den her person, som også står ved siden af mig, også har Gud som far, og at hun også er Guds barn, så føler jeg simpelthen, at hun er min søster. (Interview d. 16.05. 2009)

Udtalelsen sætter fællesskabet ind i en forståelsesramme, hvor det alene er den kristne gud, *Gud*, som er hævet over alle andre, mens der er lighed mellem de kristne mennesker. En fortolkning, der dog tilslører det faktum, at der også blandt kristne kæmpes om positioner i fællesskabet. De opgaver, som de unge i Eben Ezer udfører som en del af deres deltagelse i missionshuset,

fremstilles som fællesskabsgivende, idet de, som beskrevet, knytter de unge til fællesskabet. Samtidig er opgaverne ikke neutrale, nogle er mere attraktive, og dermed mere prestigegivende, end andre. Som denne kvinde fortæller:

Der er rigtig, rigtig mange af mine veninder, der nærmest spiller klaver for at kunne sidde og spille til fællessang. (Interview d. 20.06. 2009)

Korsang og musik er en af de aktiviteter, som mange af de unge i Eben Ezer deltager i. De lærer det i børneklubben, og de fortsætter ofte som voksne med at synge i kor eller i efterskolens musikgrupper. Dette skal måske ses i lyset af, at sang og musik betragtes som en anden måde at tilnærme sig *Gud*, og det er også en af årsagerne til, at der altid synses og spilles til de forskellige kristne arrangementer. I Eben Ezer er sang også en stor del af samværet, og til hvert større møde er der også et band. At spille i bandet betragtes som en *opgave* i missionen, vel at mærke som en meget attraktiv opgave, idet det er en opgave for de få: Der er ikke behov for ret mange medlemmer i musikgruppen.

Bourdieu beskriver det analytiske begreb *felt* som et område indenfor hvilket, agenterne kæmper om at få indflydelse og prestige. Prestige opnås blandt andet ved hjælp af aktørens kapital, der er med til at rangere aktøren inden for det pågældende felt (Wilken 2007). Når man spiller med bandet i Eben Ezer, står man fysisk placeret på en scene, og er dermed meget synlig for alle. Alle i Eben Ezer ved præcis, hvem der er med i musikgruppen. Eben Ezer kan, jævnfør Bourdieu, således også betragtes som en arena, hvor de unges kulturelle kapital kan komme i spil i kampen om positioner, der giver mulighed for at opnå prestige og indflydelse i fællesskabet. Flere af de interviewede har f.eks. påpeget, at alle deltagerne i Eben Ezer vidste, hvem der var mødeledere, hvem der sad i bestyrelsen, og hvem der sang i bandet. Samtidig understregede de dog, at den ene opgave ikke var vigtigere end en hvilken som helst anden opgave.

Fællesskabet i Eben Ezer kan således forstås som en arena, hvor de unge får mulighed for at fortsætte en velkendt form for samvær, og hvor deres kulturelle kapital kan komme i spil. Forståelsen af Biblen, evnen til at synge eller til at snakke med nye deltagere, kan forventes at give adgang til en attraktiv position i det miljø, som af deltagerne betragtes som trygt, meningsfyldt og befolket af mange kendte ansigter. Deltagelse i fællesskabet i Eben Ezer, kan således ligestilles med at indgå i det, Pierre Bourdieu beskriver som en form for *spil*, hvor aktøren til enhver tid kender reglerne og dermed ved, hvad han/hun selv kan eller skal gøre for at opnå en plads i det (Bourdieu 1998).

Konklusion

Pierre Bourdieu hævder, at

...the deepest logic of the social world can be grasped only if one plunges into the particularity of an empirical reality, historically, located and dated..." (Bourdieu 1998:2).

I dette lys er det min opfattelse, at de forskellige afsnit af denne artikel kan ses som den *empirical reality*, der kan belyse, hvordan de unges tro opretholdes via deres deltagelse i missionshusets organiserede fællesskab.

Min analyse viser, hvordan de erfaringer og den form for socialisering, der udgør de unges habitus, og som de bringer med sig ind i det samvær, der via missionshuset Eben Ezers organisation og de unges forforståelse opleves som - og er - et fællesskab i religionen. Men religionen skal vel at mærke forstås som en bestemt *struktur*, der sikrer, at de unge har mange fælles referencer, der gør fællesskabet trygt, velkendt og forudsigeligt. De unge reflekterer ikke selv over denne underliggende struktur, som fællesskabet er betinget af, og som betyder, at de selv medvirker til at reproducere de mekanismer, der resulterer i, at religionen forbliver den eneste naturlige fortolkningsramme. Hermed forbliver det bevidste og individuelle tilvalg af netop denne referenceramme en umulighed.

Litteratur:

- Bourdieu, Pierre. 1997. *Af praktiske grunde*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Practical Reason*. California, Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction, a Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press
- Christensen, Tina Wilchen. 2009. "Den ensrettede mangfoldighed" i *Kampen om Ungdomshuset, studier i et oprør*, Rene Karpantschof & Martin Lindblom (Red). København, Frydenlund & Monsun: 229 – 251.
- Gullestad, Marianne. 1996. *Hverdagsfilosoffer*. Oslo, Universitetsforlaget A/S
- Hylland Eriksen, Thomas. 2001. *Små steder - store spørgsmål. Innføring i sosialantropologi*, 2. udg., Oslo, Universitetsforlaget.
- Hylland Eriksen, Thomas. 1993. *Ethnicity and Nationalism, Anthropological Perspectives*. Pluto Press.
- McGuire, Meredith B. 1991. *Religion, The Social Context*, 3. udg., Belmont, Wadsworth Publishing Company.

- Pedersen, Marianne Holm. 2009. *Practices of Belonging, Ritual Performances and the Making of Place and Relatedness among Iraqui Women in Copenhagen*, Ph.d Series No. 52, Department of Anthropology, University of Copenhagen.
- Rubow, Cecilie. 2000. *Hverdagens Teologi - Folkereligiositet i danske verdener*, København, Forlaget ANIS.
- Wilken, Lisanne. 2007. *Pierre Bourdieu*. 2. oplag. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.
- Østergaard, Jesper. 2008. "Internalisering af religiøse narrativer – Hvad er det?" I *Religiøs narrativitet, kognition og kultur*, Jesper Sinding Jensen & Armin W. Geertz (Red), Forlaget Univers: 97 – 117.
- Østerberg, Dag. 2002. *Émile Durkheim – og hans teorier om samfundet*, København, Hans Reitzels Forlag: 198-202

Internethenvisninger:

www.aarhuskommune.dk/portal/borger/skole_uddannelse/folkeskole/folkeskolerne_i_aarhus 1.9.2010

<http://www2.indremission.dk/site/Links/Skoler/> d. 28.4.2010

<http://www.Eben Ezer.dk/forside/forside.asp>

<http://www.filosoffen.net/tekst/bourdieu/txtbourdieusocrum.html>

d. 8.2.2010

Anmeldelsesartikel

Nyere danske bidrag om religionskritik, ateisme og kristen apologetik

Af Per Bilde

Abstract

Per Bilde, professor emeritus in the Study of religion

Recent Danish literature on the subjects of "critique of religion", "atheism" and "Christian apologetics"

During the last decade we have seen a wave of literature being remarkably critical of religion, in particular Islam and Christianity. In Denmark, as in other countries, this wave has caused a counter wave, especially of Christian apologetic literature. It is the aim of the present article, on the international background and with a perspective to the classical critique of religion in the 18th, 19th and 20th century, to present a critical overview of recent Danish literature on this subject.

Keywords

Critique of Religion; atheism; Christian apologetics; Lars Sandbeck.

I november 2005 holdt jeg på DAHR's årsmøde et foredrag om religionskritikkens plads i religionsvidenskaben, hvori jeg bl.a. efterlyste en mere *eksplicit* religionskritik fra religionsforskeres side i stil med den, der tidligere er blevet formuleret af Mikael Rothstein (1997; 2007) og Tim Jensen (1997; 1998; 2008). Foredraget blev modtaget uden begejstring. Denne modtagelse hænger måske sammen med den kendsgerning, at der på dette

